

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Васильчак Світлани Василівни

на дисертаційну роботу **Корженівської Наталії Леонідівни** та тему:

**«Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах ринкової
глобалізації: теорія, методологія, пріоритети»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з напрямами виконання науково-дослідних робіт

Процес успішного функціонування та економічного розвитку вітчизняних підприємств багато в чому залежить від рівня забезпечення їх економічної безпеки, який зумовлюється тим, наскільки ефективно керівництво і фахівці здатні уникнути можливих загроз та ліквідувати негативні наслідки впливу окремих складових зовнішнього і внутрішнього середовища. Особливе місце серед підприємств інших галузей АПК належить товаровиробникам зерна. Їх функціонування і розвиток демонструють позитивну динаміку, нарощування обсягів експорту. Зерновиробники є одними з учасників у ланцюгу виробництво – переробка – збут, від стану відносин між якими залежить вирішення проблеми продовольчої безпеки. Питання щодо формування ефективної системи економічної безпеки країни значною мірою пов'язані з необхідністю формування та вдосконалення організаційно-економічних відносин усіх суб'єктів агропромислового комплексу. З цих позицій проблема, що розглядається, поєднує питання взаємодії інтересів як усіх учасників АПК, так і національних інтересів держави.

Інтеграція України в глобальний економічний простір ускладнює умови функціонування підприємств у ринковому середовищі. Вони стають більш жорсткішими за рахунок розширення кола ймовірних загроз і небезпек, що підвищують рівень ризиковості провадження підприємницької діяльності, зростання невизначеності, посилення конкуренції. Особливо

гостро дана ситуація відображається на вітчизняних виробниках сільськогосподарської продукції, зокрема зерна, які в процесі функціонування стикаються з рядом проблем, пов'язаних із особливостями їх діяльності, зокрема це залежність від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва, недобросовісної конкуренції, корупції, рейдерства, недосконалого законодавства, інфляційних процесів, проблем із залученням зовнішніх джерел фінансування тощо. Тому, в умовах нестабільності політичного та економічного середовища функція безпеки є невід'ємною складовою забезпечення життєздатності кожного суб'єкта господарювання, зокрема в аграрній сфері економіки. Саме економічна безпека здатна забезпечити підприємству ефективне функціонування, економічну стабільність, розвиток та підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Таким чином, об'єктивно виникає необхідність розробки та подальшого вдосконалення методологічної бази оцінки ефективності системи економічної безпеки на сільськогосподарських підприємствах, в тому числі товаровиробників зерна, з метою підвищення їх фінансової стабільності та подальшого розвитку.

Підтвердженням наукової актуальності теми дисертаційної роботи Н. Л. Корженівської є те, що вона виконувалася у рамках плану науково-дослідних робіт Подільського державного аграрно-технічного університету за темами: «Розробка заходів з підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого і трудового потенціалу, фінансових, кредитних, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (номер державної реєстрації 0110U0050564), в межах виконання якої автором проведено аналіз процесів формування і реалізації економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах глобалізації; «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації

0110U007032), де автором обґрунтовано основні стратегічні імперативи розвитку зернового господарства України з позиції глобальної системної кризи; «Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: теорія, методологія, пріоритети» (номер державної реєстрації 0116U004307). В її межах обґрунтовано теоретико-методологічні й організаційні положення забезпечення економічної безпеки товаровиробників зерна та сформовано рекомендації з її посилення за рахунок вибору пріоритетів і механізмів їх реалізації в умовах ринкової глобалізації. Також Корженівською Н. Л. здійснювались наукові дослідження у напрямі розробки основних теоретико-методологічних положень в частині оцінки стану та виявлення проблем формування стратегії економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах глобалізації, які були використані під час виконання Державної бюджетної теми «Дослідження пріоритетних напрямків регіональної політики в економічній сфері» (ДР № 0110U007602, наказ від 16.03.2010 № 637-18) кафедри економіки та моделювання ринкових відносин Інституту інноваційної та післядипломної освіти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Наукові положення, висновки і рекомендації, отримані за результатами дисертаційного дослідження, на нашу думку, є обґрунтованими і достовірними. Методологічну основу праці виявили системний підхід до вивчення досліджуваних явищ та процесів і діалектичний метод пізнання, які в сукупності дозволили авторці комплексно розглянути процеси, пов'язані з формуванням системи економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації.

Наукові припущення та твердження ґрунтуються на загальнонаукових і економічних методах наукового пізнання. Під час дослідження авторкою використано абстрактно-логічний метод, структурно-логічний аналіз, методи

гносеологічного та інституціонального аналізу, економіко-статистичні, монографічні методи, експертне оцінювання, моделювання та прогнозування, когнітивне моделювання з використанням переваги методу управління знаннями. В сукупності використані методи дозволили розкрити теоретичне підґрунтя обраної теми досліджень, сформувавши науково-методологічне підґрунтя, розробити концептуальні підходи у площині досліджень економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації, що в цілому успішно сприяло отриманню відповідних результатів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження.

Наукова новизна викладена у дисертації системно і послідовно, є результатом проведення власних наукових досліджень. До основних положень, що формують наукову новизну та особистий внесок автора слід віднести розробку, удосконалення й розвиток теоретико-методологічних та практичних положень і рекомендацій з питань економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації.

Перший розділ дисертації розкриває теоретичні аспекти економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації з позицій дослідження наукових поглядів вчених економістів з даного питання, обґрунтування інституціональних аспектів (с. 75-77) та особливостей економічної безпеки товаровиробників зерна, що дало підстави сформувавши власне визначення сутності економічної безпеки господарюючих суб'єктів, в тому числі товаровиробників зернової продукції (с. 95-96), як поєднання динамічної стійкості їх взаємовідносин, ресурсів для захисту інтересів стейкхолдерів за допомогою холістичних підходів (с. 78-87, 93).

Авторкою вперше розроблено модель економічної безпеки (с. 147), адаптовану для товаровиробників зерна (с. 87), які функціонують в сучасних умовах глобалізаційних взаємовідносин, і яка відображає комплексне бачення її системи, що являє собою сукупність окремих блоків (ресурсного, можливостей, інституціональних імперативів, результативного), поєднання

яких дозволяє досягти визначеної цілі управління економічною діяльністю підприємства та дозволяє користувачам визначати стани економічного розвитку, стійкості, передкризової ситуації або небезпеки.

Сучасні глобалізаційні впливи знаходять своє відображення на діяльності товаровиробників зерна, їх економічному стані, можливостях експорту та формування ресурсів. Дослідження зазначеного дозволило удосконалити наукові підходи та довести їх до формулювання пріоритетів економічної безпеки товаровиробників зерна (с. 339), які на відміну від існуючих, передбачають глибоке вивчення питань ресурсної концентрації (с. 109-112) на засадах дотримання позицій соціальної відповідальності бізнесу (с. 129-131), інноваційних підходів (с. 337-338) та розвитку органічного виробництва (с. 208-209).

Дослідження Корженівської Н.Л. у напрямі теорії інституціонального забезпечення підтримки економічної безпеки суб'єктів господарювання доведено до пропозицій з доповнення існуючих інституцій перевагами екологічної (с. 57, 96), глобалізаційної та мілітаризаційної складових (с. 46, 74-77, 194) з метою попередження загроз, пов'язаних з погіршенням природно-кліматичних умов, необхідністю використання новітніх сортів зернових (с. 255, 256), нераціональною системою землеробства, уникненням рейдерських атак.

Визначено критерії оцінювання економічної безпеки товаровиробників зерна (с. 193-195) і основні показники-індикатори, які включено в систему інтегральної оцінки та аналіз ризиків (с. 394-395), що слугувало підставою для обґрунтування науково-методологічної платформи оцінки економічної безпеки з врахуванням особливостей діяльності товаровиробників зернової галузі.

Вважаємо суттєвим здобутком авторки, що підкреслює елемент новизни, напрацювання в частині запропонованих наукових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення формування масивів даних з метою запобігання та вчасного реагування на небезпеки і загрози, а також

використання аналітичної та оперативної інформації з метою уникнення прийняття невиправданих ризиків (п. п. 2.2.).

Обґрунтовано методологічні аспекти індикативного аналізу та експертних оцінок (п. 2.4), які використані при розробці концептуальних засад стратегії економічної безпеки в частині інноваційної складової у сценарному прогнозуванні та формуванні цільових орієнтирів процесу діагностики економічної безпеки та ризиків (с. 216-217), когнітивної структуризації проблемних ситуацій та розробки комплексної системи економічної безпеки (с. 220-225).

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячено питанням методології оцінки економічної безпеки та формування її пріоритетів для товаровиробників зерна в умовах глобалізації ринку. Власні дослідження та аналіз наукових розробок з питань оцінки рівня економічної безпеки дозволили удосконалити науково-методичний підхід до інтегрованого оцінювання економічної безпеки товаровиробників зерна, відмінною рисою якого є визначення локального та загального рівнів безпеки і встановлення функціональної залежності між ними (с. 74, 135-139, 198, 203). Концептуальний підхід дозволяє попереджувати деструктивні впливи та використовувати запропоновані методики для посилення економічної безпеки.

Підґрунтям для розробки прогнозів та моделювання стану економічної безпеки і оцінки ризиків слугували аналітичні дослідження, результати яких відображено у третьому розділі дисертації, який присвячено дослідженню тенденцій розвитку та ефективності виробництва і збуту зерна в умовах ринкової глобалізації. Динаміка виробництва зернових культур та структурне використання зернового фонду розглядаються під кутом зору системи загроз і ризиків (п. 3.1). Проведений моніторинг стану ресурсного потенціалу (п. 3.2.) дозволив виокремити проблему нестачі окремих видів ресурсів та вкрай незадовільну інфраструктурну логістику при наявності значних обсягів зернового збіжжя. Ключовими загрозами економічній безпеці

товаровиробників зерна виявлено волатильність цін (п. 3.3), слабку організацію біржової торгівлі, проблеми збуту зерна дрібними товаровиробниками (р. 3). Усе вищевикладене дало підставу для подальшого розвитку методологічних положень посилення економічної безпеки товаровиробників зерна та формування продовольчих балансів та безпеки продовольства (с. 347-352).

Четвертий розділ дисертації містить механізми виявлення впливу кон'юнктури зернового ринку на продовольчу безпеку різних рівнів (с. 341-347), що трансформовано автором у континуумну структуру евейлебілітвності (доступності) та витратно-цінового підходу (с. 340-342), які удосконалюють рівні та складові продовольчої безпеки з врахуванням зернової складової формування продовольчих балансів України.

Удосконалено організаційно-економічний механізм забезпечення стратегічних імперативів і пріоритетів посилення економічної безпеки товаровиробників зерна та елімінування загроз (с. 327-329, 338-339, 470), відмінною рисою якого є блоки міжнародної співпраці, прогнозування розвитку зернового господарства, пріоритетності удосконалення податкового, митного законодавства, посилення інституціональних імперативів розвитку інновацій. Усе в сукупності дозволяє визначити напрями розвитку ефективного виробництва, покращувати якість продукції з підвищеною додатковою вартістю, що посилює економічну безпеку товаровиробників зерна та сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності.

З метою розробки концептуальних засад інноваційної складової стратегії економічної безпеки товаровиробників зерна у п'ятому розділі дисертації на підставі удосконаленого методологічного підходу до побудови когнітивної моделі евентуальної стратегії управління ризиками (с. 405, 406) побудовано контррозвідувальну когнітивну карту управління ризиками товаровиробників зерна, яка передбачає процеси ідентифікації ризиків, їх аналіз, визначення та моніторинг ключових індикаторів-маркерів, прийняття ризиків або їх відхилення. Драйверами зміни є глобальні сценарії, аналіз

структури підприємства та особливостей зернової галузі, інформування розвідки, контррозвідки, форензик з метою звуження діапазону невизначеності, небезпек, загроз (с. 408-414). Запропонований концептуальний підхід дозволяє проводити міроприємства з упередження небезпек та загроз, використовувати переваги методів управління змінами, прийняття рішень та контролю.

Вважаємо, що наведені в дисертаційній роботі Корженівської Н. Л. наукові розробки сукупно примножують та поглиблюють наукові знання щодо сутності, природи і механізмів економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, в тому числі суб'єктів зернової сфери в умовах міжнародної економічної інтеграції та глобалізації.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, методологічних розробок, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджують досить високий рівень опрацювання основних аспектів теми дослідження та наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів

Отримані результати дисертаційного дослідження Н. Л. Корженівської мають важливе практичне значення для формування пріоритетів економічної безпеки товаровиробників зерна, розробки пропозицій щодо моніторингу та прогнозування зернової кон'юнктури та функціонування товаровиробників з метою попередження небезпек та загроз, пропозиції виокремлення ключових критеріїв та методів оцінювання рівня економічної безпеки товаровиробників зерна з врахуванням галузевих особливостей їх діяльності, рекомендації з питань вивчення впливів територіальної та ресурсної концентрації, удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та формування масивів поліваріантних даних з метою управління ризиками, розробки альтернативних варіантів збереження ресурсів знайшли своє застосування на відповідних рівнях ієрархії: Міністерства закордонних справ України, Департаменту агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної

адміністрації, відділу агропромислового розвитку, екології і природних ресурсів Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації Хмельницької області, Асоціації «Сільськогосподарські товаровиробники Поділля», а також таких товаровиробників зерна, як ТЗОВ «Агросолюшнс», ТЗОВ «Авантек», ТЗОВ «Подільський бройлер», ФГ «Подільська марка», СТОВ «Шумовецьке». Слід відмітити, що Корженівська Н. Л. використовує набуті теоретичні та практичні здобутки при викладанні економічних дисциплін, зокрема «Економічна безпека», «Економічна безпека та антикризове управління», «Підприємницькі ризики», «Бізнес-моделювання». Усі результати практичного впровадження мають підтвердження відповідними довідками.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Результати дослідження досить повно представлені у 80 наукових працях загальним обсягом 56,7 друк. арк., з яких особисто автору належить 46,78 друк. арк., у тому числі: 28 статей у фахових виданнях України обсягом 11,05 друк. арк. (27 з яких включено до міжнародних наукометричних баз даних обсягом 10,45 друк. арк.), 30 праць апробаційного характеру обсягом 4,83 друк. арк., 14 у зарубіжних виданнях обсягом 4,41 друк. арк., 1 авторській монографії обсягом 25,8 друк. арк., 1 навчальному посібнику обсягом 3,5 друк. арк., 6 колективних монографіях (автору належить 3,63 друк. арк.).

Опубліковані статті та тези досить повною мірою відображають новизну результатів дисертаційного дослідження. Позитивна оцінка здобутих дисертантом результатів підтверджується також їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, регіональних тренінгах, виставках. Таким чином, можна стверджувати, що результати дисертаційної роботи належним чином апробовані.

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертація виконана державною мовою, стиль викладення матеріалу відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць відповідного рівня. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою та завданнями дослідження.

Дисертаційна робота Корженівської Наталії Леонідівни на тему «Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: теорія, методологія, пріоритети», подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, в повній мірі відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому дослідження виконано на достатньо високому рівні, проте можна зробити деякі зауваження та відзначити певні дискусійні моменти, зокрема:

1. Дисертанткою визначено, що економічна безпека сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі товаровиробників зерна, ставить за мету надійний захист ресурсів підприємства, попередження небажаних ризиків, забезпечення сталого розвитку. Вважаємо поза увагою залишилось визначення ролі бенчмаркінгу, що дає можливість не лише знизити ймовірні ризики, а й підвищити ефективність функціонування та конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта завдяки визначенню потенційних конкурентів, їхніх сильних і слабких сторін, доцільності освоєння нових сегментів ринку, а також оцінити ефективність інноваційної технології, особливості вирощування новітніх сортів тощо.

2. Всебічно висвітлено результати моніторингу стану і розвитку ресурсного потенціалу товаровиробників зерна (п. 3.2), як однієї із функціональних складових економічної безпеки, однак з метою її посилення не достатньо розкриті питання техніко-технологічного обслуговування

товаровиробників зерна та управління ризиками забезпечення виробничого процесу, надання консультаційних послуг.

3. У роботі представлено механізми формування пріоритетів економічної безпеки товаровиробників зерна (п. 4.1. с. 339, п. 4.3. с. 374), доречним, на нашу думку, було б розкрити резерви посилення безпеки в частині використання кредитних ресурсів, не дивлячись на проблематичність їх доступності для сільськогосподарських підприємств.

4. Здобувачем акцентовано на важливості економічної безпеки товаровиробників зерна для національної продовольчої безпеки (с. 84, 228, 341), запропоновано її рівні і складові, визначено продовольчу незалежність за окремими продуктами (с. 347). Однак доцільним було прорахувати міру доступності за рівнем доходів для українських споживачів і порівняти її з європейськими, що доповнило б обґрунтування пріоритетів економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах інтеграції та глобального розвитку.

5. Одним із пріоритетів посилення економічної безпеки товаровиробників зерна та елімінування загроз визначено впровадження агроекологічних вимог і стандартів, однак не здійснено розрахунків щодо рівня безпеки в залежності від якості та дотримання міжнародних стандартів.

Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Корженівської Наталії Леонідівни на тему «Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: теорія, методологія, пріоритети» є завершеною науковою працею, результатом власних розробок автора і достатньо повно відображає сутність нового вирішення сформульованого наукового завдання. Одержані результати в достатній мірі науково обґрунтовані і достовірні, мають важливе як наукове, так і практичне значення. Формулювання наукових гіпотез, обґрунтування окремих положень, рівень володіння методологією і методами наукового дослідження переконливо демонструють високий кваліфікаційний рівень здобувачки і відповідну якість проведеного нею

дисертаційного дослідження.

Вважаю, що за актуальністю теми, змістом, глибиною розробок, науковою новизною дисертаційна робота відповідає вимогам, які пред'являються до докторських дисертацій відповідно до пунктів 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Корженівська Наталія Леонідівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України
професор кафедри економіки та економічної
безпеки Львівського державного університету
внутрішніх справ

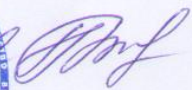

С. В. Васильчак

*Підпис професора Васильчак С.В.
засвідчує:*

Проректор ЛВДУВС

докт. юрид. наук, проф.

Корженівська